

JACQUES LE GOFF, *Treba li povijest zaista dijeliti na razdoblja?*, TIM press, Zagreb, 2015., 122 str.

Krajem 2015. godine nakladnička kuća TIM press iz Zagreba prevela je na hrvatski jezik knjigu francuskoga povjesničara Jacquesa Le Goffa *Treba li povijesti zaista dijeliti na razdoblja?*. Na početku djela nalazi se sadržaj, predgovor i uvod, a potom slijedi osam poglavlja. Izabrana bibliografija, zahvale te kratak tekst o autoru nalazi se na kraju knjige.

U predgovoru i uvodu ovoga djela autor naglašava kako ono ne predstavlja ni tezu ni sintezu, nego rezultat dugogodišnjih istraživanja i razmišljanja, pa je zbog toga naziva knjigom-pregledom. Okosnicu djela čini poimanje periodizacije pri čemu se nastoje propitati povijesni odnosi između onoga što je nazvano "srednjim vijekom" i "renesansom". Ujedno se naglašava kako za podjelu prošlosti koristimo različite pojmove, kao što su "doba", "epohe", "ciklusi". Međutim, autor je mišljenja kako bi bilo primjerenije govoriti o periodima. Etimološki riječ potječe iz grčkoga jezika i prvotno je označavala kružnu putanju, ali je između 14. i 18. stoljeća poprimila značenje "protoka vremena" ili "doba", da bi u 20. stoljeću nastala kovanica "periodizacija". Osim toga, poimanje "stoljeća", kao razdoblja koje traje sto godina i koje se javilo tek krajem 16., a proširilo u 17. stoljeću, ima određene nedostatke. Nekad je ono počinjalo ranije i završavalo kasnije, tako na primjer za povjesničare 18. stoljeće počinje 1715., 19. stoljeće 1789., a 20. stoljeće 1914. godine.

Prvo poglavlje u knjizi nosi naslov *Stare periodizacije*, te se ujedno naglašava kako će se autor zadržati isključivo na periodizacijama koje su prihvaćene u Europi. Tako je judeo-kršćanska predaja ponudila dva modela periodizacije pri čemu su oba rabila simboličke brojeve, broj četiri prema broju godišnjih doba ili broj šest prema broju životnih doba. Prvu periodizaciju predložio je Danijel u Starom Zavjetu. Prema jednoj viziji prorok je vidio četiri životinje koje ujedno utjelovljuju i četiri slijedna kraljevstva, a čija ukupnost predstavlja cjelokupno vrijeme svijeta od nastanka do svršetka. Drugu periodizaciju predstavio je sveti Augustin u devetoj knjizi djela *De civitate Dei*. Prema Augustinu postoji šest razdoblja, prvo je od Adama do Noe, drugo od Noe do Abrahama, treće od Abrahama do Davida,

četvrto od Davida do babilonskoga sužanjstva, peto od babilonskoga sužanjstva do Kristova rođenja, dok bi šesto doba trebalo trajati do svršetka svijeta. Šest Augustinovih razdoblja mogu predstavljati šest dana stvaranja ali i šest životnih doba, rano djetinjstvo, djetinjstvo, adolescenciju, mladost, zrelost i starost. Bitno je napomenuti kako su se ovim modelima periodizacije kasnije vraćali pojedini kroničari i teolozi, tako da su se ovi modeli zadržali općenito sve do 18. stoljeća.

Poimanje srednjega vijeka tema je drugoga poglavlja s naslovom *Kasna pojava srednjega vijeka*. Tijekom 14., a posebno 15. stoljeća, među pojedinim talijanskim pjesnicima i piscima javila se misao o tome da žive u jednom novom ozračju, a razdoblje za koje su bili uvjereni da ostaje iza njih označili su kao "srednje doba" odnosno *media aetas*. Ovaj izraz prvi je upotrijebio veliki talijanski pjesnik Petrarca u 14. stoljeću, a preuzeli su ga pjesnici, filozofi i moralisti u 15. stoljeću i to prije svega u Firenci. Prva uporaba pojma "srednji vijek" i to s vrijednošću kronološke periodizacije, nalazi se u djelu vatikanskoga knjižničara Giovannia Andreje 1469. godine. Tijekom 16. i 17. stoljeća u pojedinim zemljama javio se i termin feudalizam, a u Engleskoj se javio i pojam "mračna vremena", *dark ages*. Njemački povjesničar Christoph Cellarius 1688. godine prvi je odredio srednji vijek kao razdoblje od cara Konstantina Velikog do osmanskoga osvajanja Konstantinopola 1453. godine. Pejorativno značenje koje je srednji vijek stekao u razdoblju od 15. do kraja 18. stoljeća, počeo je gubiti, barem među povjesničarima, početkom 19., a napose u 20. stoljeću. Iako su humanisti skovali ovaj termin, treba imati u vidu da se pojam "humanizam" javlja tek u 19. stoljeću, a izraz "humanisti renesanse" tek 1877. godine. Slično je i s poimanjem antike, kao razdoblja koje je prethodilo srednjem vijeku. Još u srednjem vijeku pojam antika označavao je starenje, što govori o uporabi augustinovske periodizacije. Pojam se javlja tek u 16. stoljeću i to još uvijek s neodređenim značenjem.

Kako bi povijest uopće razumjeli, shvatili, a onda i poučavali povjesničari i nastavnici imaju potrebu da je podjele na razdoblja. To je ujedno i tema poglavlja *Povijest, obrazovanje, periodi*. Povijest kroničara koja je prevladavala do kraja 15. stoljeća nije bila primjerena za podučavanje, a stanje se lagano počinje mijenjati u razdoblju od 16. do kraja 18. stoljeća. Ona tijekom toga razdoblja, kako sam autor ističe, prolazi kroz "preobrazbu... književnog i čudorednog štiva u ogranak znanosti, stručnu disciplinu i nadasve predmet podučavanja". Vrlo važnu ulogu u tome odigrao je napredak erudicije tijekom

17. stoljeća te redovito objavljivanje izvora. Po svemu sudeći uvođenje povijesti u sveučilišnu nastavu najranije se javlja na području Njemačke. Na sveučilištu u Wittenbergu od početka 16. stoljeća zastupljeno je podučavanje svjetske povijesti. Od početka 17. stoljeća engleska sveučilišta osnivaju katedre iz stare, opće i moderne povijesti. Na talijanskim sveučilištima povijest se počinje podučavati u drugoj polovici 17. stoljeća i to najprije samo crkvena povijest. Francuska je donekle bila u zaostatku, pa se prva katedra za povijest i ćudoređe osniva tek 1775. godine.

Kroz poglavlja *Rođenje renesanse* i *Renesansa danas* autor dolazi do ključne teme u svome djelu u kojima želi odrediti odnose između srednjega vijeka i renesanse. Le Goff smatra da je pojam renesansa, kao povijesno razdoblje, uveo francuski povjesničar Jules Michelet. Michelet je 1838. godine izabran u Collège de France i tu je na predavanjima u razdoblju od 1840. do 1860. godine prvi put definirao renesansu kao razdoblje suprotstavljeno srednjem vijeku. Međutim, dugo vremena se, barem među francuskim učenim krugovima, otkriće renesanse pripisivalo švicarskom povjesničaru Jacobu Burckhadtu, Micheletovom suvremeniku, i u to vrijeme autoru veoma utjecajnoga djela *Kultura renesanse u Italiji* (1860.). Nakon što je termin skovan sredinom 19. stoljeća uglavnom je bio prihvaćen i vrlo brzo se proširio. Na kraju poglavlja Le Goff navodi nekoliko najvažnijih povjesničara renesanse u 20. i na početku 21. stoljeća, naglašavajući kako se renesansa kao razdoblje uglavnom veliča, ali da ima i suzdržanih mišljenja.

U konačnici, Le Goff upravo pripada krugu povjesničara koji su suzdržani kada se govori o renesansi kao posebnom razdoblju u povijesti. Kroz posljednja dva poglavlja pokušava i razjasniti takvo mišljenje. Najprije u poglavlju *Srednji vijek postaje "mračno doba"* odbacuje postavku da srednji vijek treba poimati kao mračno razdoblje. Autor ističe da su za negativnu sliku o srednjem vijeku ponajprije krivi pripadnici kulturne i znanstvene elite iz 15. i 16. stoljeća, a da su je najviše proširili i povećali znanstvenici prosvjetiteljstva u 18. stoljeću. Tu negativnu sliku srednji vijek je počeo gubiti u 19. stoljeću, kada se u gotovo svim europskim zemljama javio snažan poticaj za istraživanje ovoga povijesnog razdoblja i to najprije kroz objavljivanje povijesnih izvora. Kroz nekoliko primjera Le Goff naglašava da na srednji vijek ne treba gledati kao na razdoblje mraka, štoviše, u nekim slučajevima može se smatrati i kao *seculum modernum*. U posljednjem poglavlju, *Dugi srednji vijek*, Le Goff vrlo jasno ističe kako

se na gospodarskom, političkom, društvenom i kulturnom polju u 16., a zapravo sve do sredine 18. stoljeća, nisu dogodile nikakve temeljitije promjene koje bi renesansu odvojile od srednjega vijeka. On renesansu 15. i 16. stoljeća poima samo kao jednu u nizu renesansi koje su se dogodile tijekom srednjega vijeka, kao što je karolinška renesansa ili renesansa koja se događa u 12. stoljeću. Zbog toga autor smatra da srednji vijek ne završava otkrićem Amerike 1492. godine, on ga promatra kao dugo razdoblje koje je počelo između 3. i 7. stoljeća, odnosno od razdoblja koje su njemački povjesničari definirali kao *Spätantike* ili kasna antika, i trajalo je sve do sredine 18. stoljeća. Na kraju, Le Goff smatra kako je renesansa 15. i 16. stoljeća zapravo pripremila Europu, a onda i svijet, za ulazak u jedno novo i moderno doba koje počinje sredinom 18. stoljeća.

Jacques Le Goff (1924.-2014.) pripada redu, ako ne ponajboljih, onda u svakom slučaju najpoznatijih i najutjecajnijih francuskih povjesničara. Njegova plodna i bogata karijera medieviste započela je pedesetih godina prošloga stoljeća, a završila je djelom koje se pojavilo 2014. godine pod nazivom *Faut-il vraiment découper l'histoire en tranches?*, odnosno u hrvatskom prijevodu *Treba li povijest zaista dijeliti na razdoblja?*. Ovo djelo 2015. godine prevedeno je i na engleski jezik i zasigurno će izazvati veliku raspravu, a posebno povjesničara koji se bave proučavanjem renesanse. Svakako treba naglasiti kako teza o "dugom srednjem vijeku" nije prvi put predstavljena u ovome djelu. Međutim, ona se odlično uklapa u koncepte škole *Anala*, kojoj je i sam Le Goff pripadao, gdje društveni odnosi i promjene dugo traju i obuhvaćaju šire područje. Postoji cijeli niz Le Goffovih razgovora i članaka koji su objavljeni u razdoblju od 1980. do 2004. godine i koji se odnose na ovu tematiku, da bi u konačnici 2004. godine na francuskom jeziku objavio knjigu pod nazivom *Un long Moyen Âge*. Ovo će djelo zasigurno privući pažnju, ne samo povjesničara koji se bave srednjim vijekom ili renesansom, nego i onih koji se bave periodizacijom, a koja bi prema autoru trebala biti jedno od glavnih polja istraživanja i promišljanja.

Goran Mijočević